

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901 – L'Hospitalet.

Persona entrevistada: **María López Villafranca.**

FONS: CAN VILUMARA.

Data: Desembre 2002.

Entrevistadora: Mireia Mascarell.

Duració: 55 minuts.

Signatura: Ot8

CARA A:

Et dius María...

María López Villafranca.

I més o menys l'edat?

65 anys. Vaig néixer el 14 d'octubre del 37, en plena guerra.

I a on vas néixer?

Al barri Sant Josep, aquí a Hospitalet, al barri Sant Josep, a Prat de la Riba 122, que ara fa poc que van enderrocar la casa i ja n'hi ha una altra.

I els teus pares però no eren d'aquí de l'Hospitalet.

Sí, la meva mare sí, la mare era filla d'aquí de Hospitalet.

D'on era, era també de Sant Josep?

Del mateix pis aquest que et dic, sí, que els meus avis el van agafar quan es van casar aquest pis, un pis d'en Modesto Bau, i en allà va néixer el fill i la filla, i allà vaig néixer jo, els meus pares es van casar i vaig néixer jo en aquell pis i allà van néixer els meus fills... Allà no perquè "allavors" ja neixíem en clíniques però d'allà, sí, tots som d'allà

I els teus pares s'havien dedicat ja a la indústria i tot això?

No, el meu pare era barber, va venir que tenia 16 anys al barri de Santa Eulàlia, que ja teniu les fotografies aquelles, i va venir amb el seu pare, amb el seus germans, tenia 4 germans ebanistes, dos germans eren barbers... Estaven afiançats aquí de molts anys.

La meva mare no, la meva mare era filla d'aquí. Els pares no, eh? La meva àvia era de Madrid, i el meu avi era d'Aragó, del costat de Saragossa, sí.

Una bona barrejeta.

Una barreja però del tot.

Escolta, i tu vas estudiar aquí a l'Hospitalet?

Jo anava al col·legi de la senyoreta Sanabras, vaig anar-hi fins als 14 anys.

I allà vas aprendre a cosir.

A cosir... a cosir em va ensenyar... a la mateixa escala hi havia una modista que ara la seva filla viu aquí, per això he vingut a aquest pis, i ella és la que em va ensenyar a cosir. Vaig anar a cosir, vaig anar a brodar a la Parramón, vaig anar... "Allavorens" les coses que ens feien fer les àvies, em feia fer doncs...

Però ho feies perquè totes les noies d'aquella època, això era lo habitual.

Era lo habitual.

No perquè volguessis dedicar-te.

No, el meu pare volia que jo estudiés, i l'àvia volia que entrés a treballar a la fàbrica de Can Vilumara perquè havia treballat la meva mare, i com que la meva mare va morir que encara no tenia ni 31 anys doncs mira, va voler que anés allà a treballar. El meu pare no volia.

La teva mare dius que havia treballat a Can Vilumara. Com havia sigut que havia entrat a Can Vilumara?

Oi, va entrar a treballar que tenia uns 14 o 15 anys, i va entrar a treballar fins que va morir. Va morir a l'any 46.

Quina feina feia ella?

La meva mare era teixidora, i feia "mantos".

I què recordes que ella explicava...?

La meva mare jo recordo que era una feina que a ella li agradava molt. Jo recordo a la meva mare que era una noia pulida, pulida, molt pulida era, que ella feia una feina molt adient a lo que ella era, perquè la feina d'allà de Can Vilumara, les dones que treballaven a Can Vilumara era diferent. Jo ho veia que... ja es veia, en la manera de ser i de fer, que era diferent d'aquella fàbrica de Les Sangoneres que havia treballat la meva àvia. Allò era més matusser, perquè és clar, allà era el teixit de sacs, arpillera, i en canvi allà... els hi deien: "Les senyorettes de Can Vilumara!" És que era molt diferent, l'ambient, tot era... canviava.

I escolta, però és curiós que havent treballat l'àvia a Les Sangoneres, la mare entrés a treballar a Can Vilumara.

Es que Les Sangoneres quedava molt lluny. L'àvia hagués pogut... tenia opció d'haver treballat aquí a Can Vilumara perquè la seva germana, la Consol, hi va treballar i les seves filles, però a l'àvia li passava una cosa, que el meu avi treballava allà, que era montador de màquines, estava a la manyeria, era manyà, i és clar, el matrimoni treballaven junts i per això... jo suposo que deuria de ser aquest el... és el concepte que jo tinc, per això l'àvia no va canviar mai, però la filla no, la filla ja va venir a... Perquè aquí era més... era al costat de casa.

I llavors la teva mare va entrar a la fàbrica també gràcies a que hi havia la tieta i tot això.

Hi havia la tieta, hi havien les seves cosines, que les seves cosines eren de l'edat d'ella i sí, la meva mare jo recordo que estava molt contenta. Jo recordo haver-hi anat de molt petita amb la meva mare allà a lo que és el despatx, lo que és la casa del director tan bonica, i es veu que anaven a cobrar llavors la setmanada, no sé lo que era, un dissabte, d'haver-hi anat. Era un pati molt maco, era un ambient molt maco, inclús la gent era maca, aquelles senyores que jo recordo, aquelles noies joves, l'època que jo treballava també, era... no era allò una fàbrica que dius... no, no, era una fàbrica que era diferent de les que jo veia quan sortien les dones de Cal Trinxet, que anaven amb les bates, amb unes bates blaves... Era diferent, era molt bonica Can Vilumara.

Després el senyor Vilumara també tenia un tracte molt cordial, un tracte amb la gent... Era una gran persona el senyor Vilumara.

El pare?

El pare, jo l'he conegut, sí, sí, sí. La meva mare jo me'n recordo que parlava inclús de la seva esposa, que era una senyora... diu que era una senyora tan maca, tan sencilla, tan... He conegut també les filles, he conegut els dos fills, que havien vingut allà a la fàbrica amb el pare, el que es va fer capellà i després el que hi ha ara, aquest que es diu Josep M^a també, com el pare. Recordo l'altre germà també, que aquest va ser capellà, recordo les dues germanes, una es va fer monja, l'altra es va casar, una era roseta i l'altra era moreneta, les recordo molt bé a totes

dugues. Era una gent que dintre de la seva posició, que era tan alta, tenien és clar, aquella educació tan gran, tenien l'humilitat de... Era una cosa especial.

Escolta, llavors la teva àvia es devia posar molt contenta quan vas... Haurem de parar un moment.

No, et preguntava això, que la teva àvia devia d'estar contenta doncs que...

Sí, de fer entrar la meva mare aquí a la fàbrica aquesta sí, perquè ella ja ho veia que era una feina molt diferenta l'una de l'altra, l'ambient, tot canviava.

I a nivell de recompensa econòmica hi havia molta diferència entre Les Sangoneres i...?

Doncs mira, això ja no t'ho puc dir, no, això ja no t'ho puc dir, no tinc... Ni tinc ni idea ni recordo... i encara que suposo que tinc alguns sobres, però no me'n recordo ni el que jo cobava cada mes, no cada mes, era per setmanes em penso, penso que era per setmanes, sí, era setmanal.

Llavors dius que la teva mare va entrar als 15 anys?

Sí, o 14, no tindria 15 anys, 14 anys, sí.

I va estar fins que va morir.

Fins que va morir.

Va estar 15, 16 anys treballant a la fàbrica.

Sí, treballant allà a la fàbrica, sí.

I clar, tu recordes anar-hi de petita a acompanyar-la.

Haver-hi anat de petita, però anar-hi allò un dissabte per anar... per algun motiu específic, no me'n recordo ben bé per què, però recordo a dins de la fàbrica no, eh? No l'havia vist mai jo la fàbrica, jo només havia vist el despatx de fora, lo que és la casa del director, els baixos. Després ho vaig conèixer ja quan jo ja vaig entrar allà a treballar, sí.

Llavors tu quan vas acabar el cole diguem, l'ensenyament bàsic aquest...

Sí, als 14 anys, sí.

... Ja directament vas anar a la fàbrica.

Sí, sí.

Com va anar el procés aquest de que arribessis a la fàbrica? Vas anar-hi amb l'àvia...?

Sí, sí, va ser l'àvia que m'hi va portar a apuntant-se, vam parlar amb el director que era el senyor Estapé, i llavors em van fer anar a les oficines del carrer Casp... em van fer fer una revisió, em recordo que ens feien fer una revisió per si estàvem sanes...

Una revisió mèdica?

Una revisió mèdica, et passaven per pantalla... i al cap de poquet ja vaig entrar-hi, que deuria de ser, no sé, potser era el mes d'octubre o així, octubre o novembre.

Perquè per entrar a la fàbrica s'havia de venir amb recomanació o hi havia algun lloc on anar a apuntar-se o... Te'n recordes d'això?

Jo no me'n recordo si era amb recomanació, lo que recordo és que em van fer fer unes proves, vaig haver de fer no sé si una multiplicació, una divisió... una prova bàsica.

Perquè clar, la majoria de gent que entrava devia tenir més o menys la teva edat suposo, no?

Els que entraven... sí, suposo que sí, tots eren gent jove, els que hi havia grans ja estaven allà d'anys, sí, suposo que sí.

I després d'haver-hi entrat tu algú més de la família hi va entrar?

No, no, de la meva família no.

Tu vas ser la última.

Sí, jo sóc filla única i ja no, ja no...

Quan tu vas entrar les teves cosines hi eren.

Hi eren, sí, cosines germanes de la meva mare, sí. Hi havien les dugues cosines, la María, la María Bosc, la Pepeta Bosc... no, Pepeta Cuscó, Pepeta Bosc... no, Pepeta Cuscó, Pepeta Cuscó, i María Cuscó, que eren filles de la tieta Consol, Consol Hernández, que era germana de la meva iaia.

I recordes més o menys quina any va ser que vas entrar?

Ai, doncs...

La guerra ja havia acabat, està clar...

Al 52 deuria de ser, l'any 52, sí.

I vas estar-hi poc temps per això, em deies.

Poc temps, fins els 16 anys, no sé si em faltaria un mes o passaria un mes, un parell d'anys posem.

I per què ho vas deixar?

Perquè jo, aquell soroll em molestava molt. Mira, aquell soroll no m'agradava, no... Estava a lo que era... omplien les canilles pels teixits, per omplir les llençadores, i era un soroll que a mi allò em cansava molt, i els vespres anava a repàs, a col·legi amb una senyora que em donava classes allà a Hostafrancs. Aquella senyora em va dir si em volia quedar amb ella al col·legi, per fer de mestra de les nenes, de les més petites. M'hi vaig quedar, i d'allà ja vaig passar a una oficina a Sants, i "allavores" va ser una feina, és clar, completament diferent. Evidentment m'agradava més la feina de despatx que no pas la feina de la fàbrica.

Perquè tu la fàbrica... Clar, si els vespres anaves a repàs quin horari feies per treballar a la fàbrica?

Doncs mira, plegava de la fàbrica... plegàvem a les 6 de la tarda, i llavors entrava a repàs de 7 a 9, dugues hores.

O sigui, que anaves volant...

Anava volant, sí.

Com anaves des de la fàbrica fins Hostafrancs?

Fins Hostafrancs agafava el cotxe, l'autobus, els cotxes de l'Oliveres al davant de casa, que és allà al barri Sant Josep i fins el metro.

De Santa Eulàlia.

Fins el metro de Santa Eulàlia, pujava al metro i "allavores" mira, així, i al vespre el meu pare m'esperava.

I clar, quan vas estar a la fàbrica doncs tu eren joves i per tant, res de casar-te, ni res de...

No, res, res, res.

...d'haver de fer feines domèstiques ni tot això, perquè l'àvia encara era viva...

L'àvia encara era viva, i l'àvia encara la tenia a casa, que tenia un problema, que cada any la iaia m'agafava una pulmonia, cada any la iaia m'agafava una pulmonia, i me'n recordo que una

de les vegades, la primera vegada, que feia poc que havia entrat a treballar, vaig haver de demanar festa uns dies, i el senyor Estapé es va molestar una mica, però era un problema que jo el tenia, escolta'm, fins que vaig agafar que ja hi havia la penicilina i tot això, i abans de que agafés la pulmonia la iaia ja la fèiem vacunar, li posaven unes injeccions... D'aquella manera ho vam poder salvar tot allò, perquè era el problema que jo tenia amb l'àvia.

A veure, des del moment que tu entres a la fàbrica, tu clar, el primer dia que entres allà dintre la sala aquella quina impressió vas tenir?

La fàbrica... Jo la impressió que tenia és que hi havia treballat la meva mare i és clar, com que no feia massa que la meva mare era morta, perquè dels 8, vora 9 anys que ella va morir i quan jo vaig entrar tenia 14, doncs és clar, a mi em recordava una cosa... És que la meva àvia volia que jo anés allà, al lloc de la seva filla, que és una tonteria això, però jo la impressió que vaig tenir va ser aquell soroll! Aquell soroll a mi em molestava molt, un soroll tan espantós! Encara que... i un cop paraven les màquines "allavores": "Oh, què maco!" "Llavores" ho veia maco i tot.

Clar, perquè era un soroll molt fort.

És molt fort! És molt fort, que no podíem ni... no et senties ni la veu, havies de parlar amb una veu molt aguda i fer signes, perquè si no escolta, no t'entencies.

I a banda del soroll, hi havia alguna altra sensació més que notessis a dintre la fàbrica?

Jo al principi és clar, que jo no m'havia mogut mai de casa, era una nena molt tímida i em feia com vergonya, tenia... vaig tenir els problemes, suposo que deuen de ser els problemes que té tota criatura, perquè escolta, als 14 anys ets un crió, i són moltes hores dreta, de 8... no sé si plegàvem a la 1 o a dos quarts d'una, ai, no em recordo ben bé ara d'això del horari. "Bueno", a les 2 ja tornàvem a ser-hi. Havies de sortir molt depresa, molt depresa, i jo perquè tenia el dinar a la taula, que l'àvia ja em tenia el dinar a la taula, però hi havien moltes senyores que ja s'ho arreglarien d'alguna manera, deixar-se el sofregit fet si hi havien de fer arròs o el que sigui, perquè corrien, aquelles dones corrien molt, havien de córrer molt. Anaven amb el "pito", eh?

I així de calor o fred, humitat, coses així?

No, no...

Perquè clar, o sigui, sé que la seda necessita una temperatura i una humitat sempre.

Una temperatura i una humitat sempre, sí. Doncs jo no ho recordo haver patit allò molta calor, potser perquè era molt jove i quan se és molt jove no es té tanta calor... i fred tampoc, no em recordo d'haver-ne passat de fred. Lo que jo recordo és quan plovia molt, aquell camí que havíem de fer per darrera de la... dèiem al darrera de La Seda, no dèiem ni carrer Alps, ni... dèiem darrera de Les Sedes, i hi havia allà lo que és la riera dels Frares, que anava plena d'aigua i hi havien unes pedres que com les passava per aquell carrer ara no les passaria, no. I recordo que... no sé, que abans plovia molt, ara no plou tant...

Potser no plovia tant, però com que l'aigua quedava allà acumulada bastants dies...

No, corria, corria, era una riera i sí, corria, corria l'aigua, sí.

I escolta, això clar, al matí a l'hivern devia ser...

Al matí a l'hivern feia molt de fred, al matí a l'hivern feia molt de fred.

I anaves sola a la fàbrica o us ajuntàveu...?

No, no, ens ajuntàvem amb una noia del carrer Sant Josep, la Montserrat, després hi havien unes germanes que estaven allà al carrer Galvany, les germanes Salips, una es deia Maria i l'altra no me'n recordo com se deia, i com que jo era molt joveneta, la iaia doncs... que eren mig parentes nostres perquè un parent s'havia casat amb una cunyada de la meva... amb una

cunyada de la meua àvia, doncs aquelles senyores ja eren molt grans, i me'n recordo que jo trucava i elles ja m'esperaven i anava amb elles també.

Perquè quanta estona trigaves desde casa fins a la fàbrica?

Poquet, poquet, era pujar el carrer Sant Josep, carrer Galvany i ja desseguida agafar ja el carrer de darrera de Les Sedes... res, què podia...?

Darrera de Les Sedes és el carrer Josep Tarradelles o Alps?

Sí, sempre, sempre dèiem... es deia darrera de Les Sedes, sí.

I tot allò era tot de terra?

Era tot de terra, hi havien 4 cases, hi havia encara una... es conservava la terrassa, una de les terrasses del Quaternari, que hi havia... hi havien uns horts, hi havia la casa de pagès davant que deien... ara no me'n recordo com se deia, una casa de pagès molt maca... hi havia la fàbrica del "màrmol"... res, escolta.

I es trobaven amb els treballadors del "màrmol" i dels Goita i tot això?

Sí, sí, això sí que ho recordo, però "bueno", no els coneixia jo, eren gent que anaven allà a Cal Goita... sí.

I al vespre al tornar feies el mateix camí.

Igual, el mateix camí, sí.

I també venies acompanyada?

Sí, sí, sempre, sempre, sola no hi anava mai, soleta no, sempre anava acompanyada. Sortíem, plegàvem a les 6 o a dos quarts de 7? No sabia dir ben bé, potser eren dos quarts de 7 quan plegàvem, que fèiem mitja hora més, aquella mitja hora més no sé per què era, penso que era a dos quarts de 7. Això ja t'ho diràn, jo no em recordo, perquè és clar, com que no van ser tampoc tants anys... quan han sigut molts anys et queda més, tens més memòria, però jo no van ser tants anys, van ser un parell d'anys.

I llavors quan tu vas entrar quina és la primera feina que et van fer fer?

Doncs allà a les bitlles. Vaig entrar a les bitlles ja.

Què treballaves, amb una mestra?

Sí, hi havia una mestra. La mestra de les bitllaires no me'n recordo qui era... no me'n recordo ben bé qui era. Ai, no sé si era la Rosita Gascó... L'has sentit anomenar la Rosita Gascó? Hi havia molta amistat amb la Rosita Gascó. No me'n recordo ara ben bé, però primer saps què feies? Anaves amb les bitlles buides i anaves donant bitlles a les que s'anaven quedant... i les bitlles plenes les portaven allà a un taulell que hi havia, les recollia una senyora que es deia Laieta, que era una senyora gran, penso que era soltera, i aquella senyora inclús quan ens trobàvem malament les noies, que a vegades ens trobàvem malament ja t'imagines per què, ens donava unes gotetes...

Miraculoses.

Miraculoses, sí, unes gotetes que tenien... que era com un anís amb aigua, en un got d'aigua posava unes gotes i escolta, et trobaves desseguida bé, que tenies aquell mal de panxa i així, se't passava tot. Ens ho donava aquesta senyora, la Laieta.

Clar, perquè aquella època per aquestes coses devia ser complicat, perquè sense pastilles com hi ha avui en dia, que hi ha medicaments per tot, i haver d'estar tantes hores dretes...
Era molt complicat... i tantes hores dretes, això.

I la feina era de cansar-se suposo.

De cansar-se, sí, mira, em van començar a sortir alà durícies als peus, que no n'havia tingut mai, i desde "llavores" que sempre he tingut, i va ser a la feina aquella, d'estar drete.

I els braços i així també es cansaven?

No, d'això no, no, pensa que la juventut... Jo suposo que allò deuria de ser molt, molt, molt... perquè ara per mi seria terrible haver d'estar tantes hores drete perquè ara ja tens dolors normals d'artrosis, però és clar, llavors a la juventut d'artrosis no en tens.

Però les senyores grans... hi havia senyores grans.

Sí, i tant. No, allà a les bitlles no, a les bitlles erem noies joves. Les senyores grans estaven als telers, eren les teixidores.

I recordes quan temps vas estar-hi a les bitlles?

Tot el temps.

Clar, perquè no vas arribar a fer el pas de passar a telers.

No, no vaig arribar-lo a fer el pas, no. Tot el temps vaig estar... després ja tenia una màquina ja meva, que ja posava... perquè primer les noies que anaven entrant últimes feien la feina aquella que anaven amb una cistella i anaven repartint les bitlles, anaven... però després la meva feina després sí, després jo ja tenia una màquina i estava allà a la màquina, i d'allà ja vaig marxar.

I en el temps que vas estar recordes si va haver algun canvi de maquinària o alguna cosa a la fàbrica?

No, no.

Sempre van ser les mateixes màquines...

Sempre van ser les mateixes màquines, sí, jo no recordo cap canvi.

I per casualitat... ja seria molt recordar això, però recordes en el període que tu vas estar, quantes noies van més o menys anar passant per allà per les bitlles, que arribessin noves? Que arribessin noves, més endarrera que jo?

Sí.

Sí, ben bé, ben bé... ben bé 2 o 3 o... 2 o 3.

O sigui, que Déu n'hi do cada any el personal més o menys que anava entrant, no? No entraven gaire.

Sí, anava entrant. Això és una cosa que... sí, recordo una noia que va entrar al darrera meu que es deia Paquita Balmaña. Aquesta va entrar darrera meu. Després una altra que també va entrar darrera meu, que no me'n recordo com se deia aquella... Van entrar 2 o 3.

En general era gent d'aquí de l'Hospitalet o hi havia gent de fora?

De gent de fora jo recordo una senyora... no, d'aquí de Hospitalet eren els que jo recordo, hi havia una senyora que vivia per aquí pel barri de Collblanc, que aquests Déu n'hi do, perquè venien caminant, eh? Aquests havien de sortir ben bé de casa una horeta abans o 3 quarts d'hora abans, venien caminant des d'allà dalt del carrer Progrés o de per allà, sí, sí.

Perquè clar, a aquesta època encara no hi havia "murcianos", ni andalusos ni res d'això. Allà a la fàbrica de Can Vilumara no. Normalment erem gent d'aquí, sí.

Sí, en general la gent parlàveu en català...

Sí, tots parlàvem en català, en castellà jo no recordo que hi hagués ningú, no, tots en català.

I dels espais de la fàbrica, les bitllaires estàveu al mateix lloc on hi havia telers o estàveu en una altra sala?

No, les bitllaires estàvem entre els telers i els ordits, em penso que eren les màquines aquelles d'ordir, que feien tota la peça per anar al teler. Jo recordo això.

Era bonic, eh? La fàbrica era molt maca, i estava en una disposició... ja dic, allò era tot molt maco. Jo recordo la fàbrica molt maca. Després els lavabos, hi havien uns lavabos que no havies d'estirar mai la cadena, no sé si cada dos minuts o així ja sortia aigua, sempre sortia aigua. Una netedat als lavabos, era molt bonic.

I teníeu vestidors per canviar-vos?

Teníem vestidors, teníem unes taquilles al pis de sobre, hi havia un pis, que a aquell mateix pis era on després hi havien les mestres, una que es deia Rosa, primer la senyoreta Alsina i després una que es deia Rosa, que ens donaven allà classes doncs mira... classes de... ens portava a museus, ens donava classes d'història... i en allà hi havien els vestidors. Hi havien molts lavabos, unes tires de lavabos, que els dissabtes es posaven els lavabos, estaven nêts, nêts i quedaven tots bruts, i hi havia una senyora, la que lo netejava, i teníem allà unes taquilles i jo tenia la mateixa taquilla de la meua mare, que era buida i una senyora em va dir: "Mira, aquesta taquilla era la de la teua mare", i me la vaig quedar jo.

Hi havia el nom a la taquilla de cada una o no?

No, hi havia un número, no me'n recordo del número que era, però anava molt bé aquella taquilla perquè tenies... podies tenir un paraigües, perquè a vegades anaves a treballar que no plovia però sorties i estava plovent, tenies allà un paraigües vell, tenies... podies tenir unes sabates per canviar-te, en fi...

Perquè quan arribàveu passàveu primer de tot pel vestuari diguem?

Pel vestuari, sí, qui volia passar...

Deixàveu la jaqueta...

Sí, per deixar la jaqueta i tot sí, passàvem primer pel vestuari, si era l'estiu "llavorens" ja anaves amb les mans lliures i ja no calia.

I portàveu bata o alguna cosa així de la fàbrica o anàveu vestides normal?

Anàvem vestides normal, amb un davantal.

El davantal era vostre per això?

Era nostre, era nostre el davantal, sí, anàvem amb un davantal.

I el davantal per exemple... una curiositat, us el rentàveu vosaltres a casa un cop per setmana o com ho feíeu?

Sí, un cop o dos o lo que fes falta, sí, el davantal era nostre, sí.

I us embrutàveu molt?

No.

Era una feina bastant...

Era una feina néta, era una feina que no t'embrutaves.

I a banda dels vestuaris i aquests lavabos "estupendos"... per cert, hi havia font als lavabos perquè poguéssiu beure o...?

Per beure aigua vols dir?

Sí.

No me'n recordo d'això, és clar, hi havia lavabo i en allà al lavabo mateix bevies aigua, perquè bevies aigua, sí, bevies aigua del lavabo, sí.

I a banda d'aquests espais hi havia algun altre espai que utilitzèssiu les treballadores?

Pregunto, si hi havia menjador, hi havia cuineta o hi havia alguna cosa.

Hi havia qui es quedava, i a dalt hi havia menjador, i cuina no sé, també, em penso que també hi havia alguna cosa de cuina per escalfar-se el menjar i això, em penso que sí, que això com que és una cosa que no la vaig haver d'utilitzar mai perquè jo estava es pot dir al costat.

De tota manera a mig matí devíeu fer un...

Sí, hi havia una parada i sí, fèiem una miqueta... esmorzàvem una mica, sí.

Us ho portàveu de casa normalment.

Sí, de casa normalment.

I sortíeu de la fàbrica aquesta estona o us hi quedàveu a dintre?

No sé, es que això és una cosa que a mi m'ha quedat molt... molt diluida m'ha quedat, sí, no me'n recordo ben bé jo d'això però hi havia una estona, sí, per... Ara no sé si paràvem o no paràvem, es que no me'n recordo d'això ben bé, perquè em penso que l'horari era de 8 a... 12 o a 1, tampoc no me'n recordo ben bé si era de 8 a 12, no, de 8 a 12 no, era ben bé de 8 a 1, sí. Això ho tinc... Això t'ho dirà més aviat la Mariona si la ves tu.

Sí, ja li preguntaré.

Això sí, això t'ho aclariràs amb ella.

“Vale”, llavors després abans de marxar cap a casa passàveu un altre cop pel vestuari...

sí, ens rentàvem les mans, ens podíem pentinar, ens podíem... o sigui, que t'hi podies arreglar bé, sí.

I vosaltres entràveu a les oficines per alguna cosa o no?

A les oficines per alguna cosa no, no, normalment no.

Perquè per exemple, per cobrar com ho feíeu?

Ens donàvem el sobre, ens donaven el sobre allà a la oficina potser. Sí, a l'oficina em sembla que ens el donaven el sobre.

Que us pagaven, cada setmana?

Em penso que era setmanal.

El dissabte potser us pagaven.

Penso que sí, sí, era setmanal, el dissabte, sí, era el dissabte quan ens pagaven, ara me'n recordo.

I els donaven en metàl·lic els diners.

Sí, en un sobre.

Tancat.

En un sobre tancat, que em penso que encara en guardo algun d'aquests sobres, penso que sí.

I tu treballaves a preu fet o com era?

No, no, jo això no...

A tant per hora.

No, no, no, no, ni a tant per hora tampoc. Tenies l'horari i cobraves cada setmana.

Perquè devia haver alguna secció que anaven a preu fet suposo.

Potser sí, potser sí, però això més aviat deuria de ser els taixits. No sé, això ja no t'ho sabria dir.

Escolta, i dins de les naus aquestes sobretot hi havia dones, però també devia haver homes.

Sí, hi havien els contramestres, sí.

Que anaven per allà voltant.

Sí, perquè havien de posar-li oli a les màquines, sí, si alguna màquina es feia malbé doncs anaven els contramestres als telers...

I les relacions entre homes i dones a dins de la fàbrica com les recordes?

Jo no tenia... Jo era una nena molt tímida, molt vergonyosa, molt tímida, i no, no tenia cap tracte jo amb els homes, cap ni un.

No hi havien així mossos i...

Clar que n'hi havien, sí que n'hi havien, hi havien noiets joves, sí, i tant, sí.

Però moltes més dones que homes.

Ai, i tant que sí, si hi havien 4 o 5 nois i tot lo demás eren dones, sí.

Els vestuaris però estaven separats i els lavabos.

Completament separats, els vestuaris dels homes no sé ni a on els tenien, no sé a on els tindrien, seria cap a la manyeria, no sé on serien.

I després a la fàbrica hi vivia gent, perquè a la casa hi vivia...

Hi vivien els porters, que eren els sogres de l'Anita...

Els Bonastre.

Els Bonastre. Jo recordo als pares d'aquest senyor, el Bonastre, que ja és gran, recordo el pare i la mare, els recordo com si els veiés. I a dalt, recordo abans de que vinguéss el senyor Estapé recordo el senyor Sala, que aquest senyor Sala que tu has de parlar amb ell és nebot, és nebot del que havia sigut director, el senyor Sala. Recordo la seva senyora, la filla, el fill, sí, me'n recordo de tots.

I aquesta gent no entrava però a dins de la fàbrica diguem.

El director sí, sí, el director venia, passava moltes vegades.

I què, què passava quan venia el director? Totes us possàveu alerta?

Sí, sí: "El senyor Estapé, el senyor Estapé..." El director que jo recordo és el senyor Estapé, però era molt bona persona, un senyor molt "serio", molt maco.

I us renyaven o així si us veien parlar?

No, jo no recordo que m'hagi renyat mai.

Ah, perquè tu potser eres molt bona.

No, però no es que parlessi'm massa, no, no em recordo... Parlàvem així per senyes alguna cosa així, i si els veies que venien ja no deies res, no, recordo un bon ambient.

I els porters, quan arribàveu al matí hi havia el porter fora la porta?

Sí, obria, el porter obria les portes aquelles de ferro, entràvem per la porta gran, eh?, per la porta de ferro.

I alguna vegada havies arribat tard?

No.

O saps si passava alguna cosa si s'arribava tard?

Si s'arribava tard no sé què passava, jo no recordo mai haver-hi arribat de tard, no, perquè tampoc no... es que no ho tenia lluny. Tocava primer un "pito" i després em penso que tornava a tocar un altre "pito", "allavorens" diguessim si topcava un "pito" i estaves... només que corressis ja arribaves a punt de l'altre, sí.

Aquest "pito" es devia sentir desde...

Mira, aquest "pito" era una cosa que... tothom el tenia en compte, sabies l'hora, les hores exactes era pel "pito", el deien "el "pito" de Can Vilumara" quan tocaven els "pitos" aquells. Tocaven també... a La Farga no sé si també en tocaven de "pitos", no me'n recordo...

CARA B:

... Clar, tu no havies tingut experiència en altres fàbriques perquè eres molt joveneta i després no vas tenir més experiència perquè ja te'n vas a treballar a un altre àmbit, però de tota manera la sensació que a tu et va donar tota aquella maquinària, ara també mirant-t'ho desde la llunyania del temps, eren un tipus de màquines molt tecnificades o que encara la part manual era important?

Jo em penso que eren molt tecnificades ja en aquella època, eren uns telers molt vigents, de l'hora, no era allò una cosa atrasada, no.

La fama era que era una fàbrica moderna.

Moderna, moderna i sobretot molt neta i molt pulida. Era una fàbrica neta i pulida... i una cosa que em feia molta por eren les politjes, aquelles politjes, allò em feia una por terrible. Mira si em va arribar a fer por que em vaig tallar les trenes, que jo duia unes trenes llargues, per aquella por de que no sé, un dia se t'enganxés passant, i em vaig tallar les trenes, sí.

Déu n'hi do. I coses així, per exemple, accidents recorda si havien hagut?

No, jo no en vaig veure cap d'accident, però amb les politjes haver-hi hagut accidents, persones que perdessin un braç, jo sé de fàbriques que ha passat, sí, sí.

Però la sensació no era que fos una feina diguem perillosa.

No, feina perillosa no, no.

Perquè també per altra banda devia haver màquines que es recalentaven molt, no?, de l'ús i així, o cremades i coses així no...

No ho crec, no ho crec, el teler no crec que es pugui recalentar.

Escolta, i una cosa, tot i que hi va ser de molt joveneta i poc temps, la sensació a nivell de cobrar era que estava ben pagat o que no estava gaire ben pagat? No sé si tu també podies parlar amb altres treballadores i comparar una mica.

No, perquè mira, llavors en aquella època no era una època de sindicalismes ni de coses d'aquestes. L'època que jo vaig ser-hi allà potser "allavores" als principis però no, no tenia... Dona, de que fos molt ben pagat suposo que no, perquè per les hores que estàvem allà dretes i tancades a dins d'una fàbrica, és una esclavitud allò, però vaja, tampoc no reivindicàvem res.

Clar, suposo de tota manera que vosaltres debíeu cobrar menys que les que estaven als telers.

Clar, la teixidora cobrava més, clar, les bitlles era el lloc diguessim més inferior, cobràvem més poquet.

Escolta, i normalment així les noietes joves com tu, el sou que teníeu directament devia anar per casa, no?

A casa, a casa anava directament.

Vosaltres no us quedàveu res.

Res, res de res.

Déu n'hi do, no?

Sí, era molt diferent, perquè escolta, els meus fills a mi no m'han donat mai ni un "duro". Escolta, era una època tan diferent, tan... i no, no, escolta'm, jo me'n recordo que era una criatura que em conformava amb tot. Sí, la roba me la feia la iaia, ella em tallava els vestits, me'ls cosia, després ja me'ls feia jo també, que anava a cosir i em cosia jo mateixa la roba... Es que era una època tan diferent aquella d'ara, diferent del tot, però escolta'm, erem molt feliços, eh?

Escolta, i a nivell de serveis que disposàveu, hi havia metge allà o havia alguna cosa... si un es feia mal...?

No, que jo recordi metge no, ara, si no et trobaves bé, allò de dir que et trobaves bastant malament, perquè a vegades m'havia passat, o alguna noia que es marejés o "algo", la María Soler, que estava a les oficines però no a les oficines diguessim, no sé lo que feien allà, canalitzaven... no sé el que feien, noia, allà, però ella ens feia una tasseta d'herbes. Allà recordo una vegada que hi vaig anar i em van fer una tassa d'herbes. La María Soler anava amb una bateta blanca...

Com a mínim hi haia això.

Sí, com a mínim, sí, i si una persona no es trobava bé suposo doncs que plegaria i s'aniria cap a casa. Jo no m'hi vaig trobar mai amb aquest problema.

I ara sí que m'agradaria que m'expliquessis això d'aquesta noia que us feia classes i tot això, perquè no entenc bé què era, una assistent social o era una mestra o què.

Vindria a ser com una assistent social. Ella tenia la carrera de mestra, eh? Sí, ella tenia la carrera de magisteri, a més a més era infermera, i era una noia que valia molt, tenia una simpatia...

Com es deia?

Mª Teresa Alsina. Vivia per allà el Paral·lel, al Poblessec, al carrer Margarit del Poblessec, i ella és la que ens va iniciar, a mi em va iniciar a aquest amor tan gran als museus, ens portava a museus, ens portava al Poble Espanyol, ens portava a visitar bastants museus, ens va dur a Sitges, a visitar els museus de Sitges, al Cal Ferrat, al Mar i Cel... i la vivència que tinc jo d'aquella època és molt maca, és la vivència que tinc més maca de les sedes de Can Vilumara.

Aquesta noia exactament era...

Es va fer monja.

Però era treballadora d'allà?

No, no, no, no, ella va entrar allà com assistent social, suposo jo que seria com una assistent social.

I això que us portava a fer coses i tot, en horari de fàbrica?

No, no, quan plegàvem, la que es volia quedar, no era una cosa que fos obligada, la que es volia quedar teníem l'opció i ens donava lliçons de història i en fi... Potser la que no sabés massa de llegir i escriure tenia opció a que la ensenyés, suposo jo que deuria ser una mestra perquè... Però bé, més o menys totes teníem un nivell, totes havíem estat a l'escola primària, i a més a

més era uns dies de la setmana, eh?, no era cada dia, eren uns dies de la setmana concrets, no me'n recordo quins dies eren però va ser una època que jo la recordo amb molt "d'agrat", era una cosa tan bonica! Em va agradar molt a mi.

I les classes on les feíeu?

A dalt, a lo que era... Les que es quedaven al menjador, on hi havien les taquilles hi havia una altra porta que s'entrava en un espai que hi havien unes taules molt grans, un parell de taules, i en allà doncs ens donava les classes.

I per exemple, llapis, papers i tot això us ho portàveu vosaltres, la llibreta o...?

D'això no em recordo, perquè més que res l'ensenyament que ella ens donava era més verbal que no pas escrit.

I éreu moltes noies que havíeu?

No gaire, entre elles estava la Mariona Silvestre, sí que venia, la Joana Parera també la recordo, la Magdalena també, suposo que també la Magdalena... Sí, moltes, més aviat les noies que hi havíem allà a les bitlles, més que teixidores, perquè les teixidores ja eren dones ja més grans, normalment si n'hi havien de joves eren casades i "allavors" aquestes noies ja no... Les noies que erem solteres, les noies més jovenetes.

I això era un servei gratuït diguem.

Gratuït, totalment gratuït.

I les visites i tot això també us ho pagaveu diguem, la fàbrica, les sortides i totes aquestes coses que feíeu?

No, suposo que les sortides ens les pagàvem nosaltres, el desplaçament. Una vegada vam agafar el tren per anar fins a Sitges, una altra vegada havíem anat cap a Sant Cugat perquè havíem fet exercicis espirituals... Els exercicis espirituals ens els pagava el senyor Vilumara, que ja estàvem uns 4 o 5 dies.

Ah, sí, tants dies?

Sí, sí, sí.

Però què era això, durant període d'estiu?

No, no, no, era una cosa que era rotatiu, saps? Les noies que ho volíem fer doncs anàvem... eren uns 4 o 5 o potser eren 4 dies, suposo que no passava de 4 dies, entremig de setmana marxàvem i tornàvem el diumenge.

Clar, això devia ser tota una experiència.

Tota una experiència.

Perquè a més per noietes així joves, que no havien sortit com aquell que diu de l'Hospitalet.

Sí, a Sant Cugat del Vallés on hi ha el camp de golf, allà hi havia la casa d'exercicis espirituals.

De qui era aquesta casa?

Era de les Javerianes, monjes Javerianes, que anaven vestides igual que nosaltres, eh?, anaven de carrer, no anaven vestides de monges. Hi havia un capellà, que era un jesuïta i era el que donava els exercicis, que ho va fundar Sant Ignaci de Loyola, jesuïta, i ens els feien ells. I això sí, el senyor Vilumara ho pagava tot, l'estada en allà, el menjar, el desplaçament... sí.

Perquè clar, els Vilumara han sigut sempre molt religiosos.

Molt, molt, i això suposo jo que el senyor Vilumara ho feia amb tot el gust del món, ho feia tan a gust, sí.

Déu n'hi do. I aquesta noia dius que després es va fer monja.

Es va fer monja, i quan es va fer monja jo vaig tenir un disgust! Jo me'n recordo el dia de "la despedida" que plorava com si no sé, com si l'hagués passat alguna cosa. Em va saber greu, em va saber greu perquè allà feia una feina molt maca, va fer una labor molt maca allà i jo vaig pensar que dintre d'un convent allò s'havia acabat ja. Encara ho és, eh?, de monja.

Era jove aquella noia?

Sí, quan es va fer monja tenia 27 anys i era molt maca, era molt maca en tots els sentits, molt maca.

I després d'ella va venir algú altre a substituir-la?

Sí, a substituir-la va venir una senyora que ja era una mica més gran que ellal, també una senyora molt agradable però amb ella ja vaig estar molt poquet temps perquè ja desseguida vaig marxar d'allà, saps? Poqueta coseta et puc explicar, era també molt carinyosa, molt amable, però va continuar, allò va continuar, no sé fins quan va durar la cosa però va continuar. Allò va ser molt bonic.

Els homes però no hi anaven a aquestes coses.

No, no.

Ni els nois jovenets tampoc.

No, no, només era per noies, sí, els nois no. Jo no recordo haver tingut mai cap mena d'amistat amb cap noi ni res, amb les noies sí però amb els nois res.

Escolti, i pel que fa a les vacances, què recordes?

Doncs sí, es tancava la fàbrica i teníem vacances.

Al mes d'agost?

Al mes d'agost. Ara no me'n recordo si eren 3 setmanes, penso que eren unes 3 setmanes de vacances.

I es cobraven abans les vacances o no?

No me'n recordo, mira, són coses que m'han... No me'n recordo si les cobràvem o no, això ja t'ho explicaran...

A veure la Mariona...

Sí, la Mariona se'n recordarà de moltes coses, sí.

I allà a les bitlles quantes noies èreu fent la mateixa activitat?

Ai, a les bitlles potser podríem ser... doncs mira, les noies que hi havíem en aquest... unes 12 o 14 noies.

Déu n'hi do. En general jovenetes totes.

Totes jovenetes.

Perquè aquí no calia que hi hagués ningú vigilant...

No, la mestra que teníem, ara sí que... sí, era la Rosita Gascó, era la Rosita Gascó que era una noia molt amable, també molt maca, sí.

Escolta, i quan teníeu per exemple, això que em deies que igual un cop al mes tenies mal de panxa o així, per anar al lavabo o per anar a demanar unes herbes o per anar a que et donessin les gotetes aquelles miraculoses, a qui havíeu de demanar permís per deixar un moment el lloc de feina?

A la Laieta, a la mateixa Rosita o a la Laieta. La Laieta... nosaltres estàvem treballant diguessim, hi havien les bitlles que estaven així i aquí hi havia un taulell i hi havia la Laieta, que era una senyora gran i li deies a ella, inclús si et trobaves molt malament et feia seure, et sentaves una estona, sí.

Però vull dir, s'era bastant flexible amb això?

Sí, sí, sí, sí, si una noia no es trobava bé es tenia molt en compte, sí.

I els amos, igual que deies que l'Etapé a vegades entrava a donar un volt i vigilar i tal, el Vilumara havia entrat alguna vegada a dins a vigilar o...?

Sí, "bueno" a vigilar, de visita. Havia vingut de visita, moltes vegades hi venia de visita, era molt amable, saludava així amb el cap, un senyor molt amable, molt maco.

Parlava amb vosaltres?

No, no, parlar no, parlar amb nosaltres parlava més aviat quan... el dia 2 d'agost, que és el dia de la Mare de Déu dels Angels es feia una festa molt maca, perquè era la patrona de la fàbrica, la patrona de la seda, i "allavores" fèiem una festa, una de les vegades vàrem anar a Montserrat i "allavors" sí parlava, parlava, passava per cada treballador, li deia unes paraules, parlava, sí, sí.

Clar, de l'època aquesta, que la gent podia tenir problemes... Clar, tu ets molt joveneta i no sé si això ho recordaràs però per si casualitat t'ho pregunto, gent que pogués tenir problemes econòmics o de malalties a casa o no sé, d'algú germà que necessités alguna cosa... És una època que els empresaris ajudaven molt, perquè hi havia molt aquesta cosa d'ajudar al treballador en el que es pogués. Recordes si...?

No ho recordo, perquè jo no recordo diguessim, per part de la meva tieta, la tieta Consol i les meves cosines, no recordo que elles haguessin tingut de demanar-li, no ho recordo això, no.

I recordes si per Nadal o així rebíeu algun regal o algun material o "algo" així?

Sí, ens feien un lot em penso, ens feien un lot, sí. No me'n recordo ara...

No recordes que hi havia al lot?

No, no me'n recordo, però em sembla que ens feien un petit lot, em fa l'efecte, eh?

Debia ser tèxtil el lot o de menjar?

Potser era de menjar, això sembla que... però no estic segura, eh? No estic ben segura, no n'estic massa segura, no.

"Bueno", pel que fa a això de les relacions entre companyes em deies que entre una i l'altra diguem, us donàveu suport, us ajudàveu, us podíeu dir: "Vigila'm això mentres poso tal, que vaig un moment a... que em trobo malament" o alguna cosa...

És clar, si havies de sortir o havies d'anar... paraves la màquina, paraves la màquina, sí.

I això que m'havies dit per exemple, que una vegada que vas haver de demanar un permís perquè la teva àvia estava malalta...

Sí, va agafar pulmonia, sí.

Però no va agradar gaire.

No, perquè feia molt poquet que havia entrat a treballar, feia molt poquet! Feia... potser faria un mes que havia entrat a treballar, i "allavores" clar, aquell senyor es va quedar... Jo dic: "No, miri, no passa mai però..."

I això que parlàvem abans dels sindicats i tot això, em deies que recordaves alguna cosa...

Jo recordo una noia que deia que era portaveu, que es deia Montserrat Castellote, que ella era... a això com li diuen ara? No me'n recordo, era la que parlava diguessim per boca dels demés, era vocal.

La portaveu o una cosa així.

Sí, la portaveu, la portaveu, però no, jo no recordo haver posat mai queixes ni res, ni per part meva ni per part de cap companya, no.

I no recordes tampoc que hagués hagut cap vaga...

Sí, vaga sí, vaga recordo la vaga aquella que va ser del 50 i... una vaga que va haver-hi molt gran, i anàvem a la porta de la fàbrica però no entràvem, i el segon dia, no sé si va ser el segon dia, unes es van decidir a entrar, i les que van entrar primeres el senyor Vilumara els hi va regalar roba per fer-se un vestit, i entre les que van entrar en penso que va ser una que es deia Saludes, aquella sí quela recordo ben bé, però jo era joveneta, jo la veritat no em volia arriscar, jo estava al costat de... si entraven o no entraven...

Perquè què hi havia piquets o hi havia algú que...

Sí, es veu que sí, suposo que sí que hi havien piquets.

No recordes per què era aquella vaga?

Doncs no, aquella vaga era reivindicativa, no sé si era per hores de treball o per guanyar més, guanyar més sou... No me'n recordo per lo que era. Va ser una vaga molt famosa que hi va haver, al 50... al 53 potser va ser? A l'any 53, crec que va ser a l'any 53. Hi va haver també una vaga d'autobusos, hi va haver una vaga de tramvies, hi va haver... Aquesta va ser després, que jo ja treballava allà al despatx del senyor Montagut i en allà no podia agafar el metro, ni podia agafar un autobus, ni podia agafar res.

Però no veu haver d'anar a cap manifestació ni res d'això.

No, no, no, manifestació no, cap, aquesta que jo recordo de vaga, que era a les fàbriques, a les fàbriques i a altres coses, i no sé si era també de transports de tot, va ser una vaga que va quedar tot paralitzat, i anàvem a la porta de la fàbrica i després ja no entràvem, però va ser un parell de dies, eh?

I recordes si per exemple, en aquesta vaga o en algun altre conflicte, en fàbriques com La Farga, que hi havia més homes i hi havia també... era més fort tot això dels sindicats i tot això, recordes si havia hagut "jaleo" o "algo"?

Sí, quan va haver-hi aquesta vaga sí, va ser una vaga general. Ara, lo que va haver ja no me'n recordo jo d'això tampoc. No, perquè quan hi havia vaga saps què passava? Ja no et movies de dins de casa, jo recordo haver vist des del balcó de casa meva molta gent, i els transports aturats, els autobusos aturats, inclús recordo gent amb unes pedres grosses que anaven a la mà, que jo m'espantava molt de veure allò. Escolta'm, em feia molta por!

Clar, i escolta, parlant així de conflictes, quan la guerra que van col·lectivitzar la fàbrica i així, recordes si la teva mare havia explicat alguna cosa de tot això?

No, no, a mi no.

No et sona.

No, no em sona. No em sona res.

No havies sentit res.

No, no perquè jo recordo unes paraules del meu pare que una vegada em va dir, diu: "Tu no hauràs sentit mai al teu pare que et parli de política", que jo no era joveneta, jo ja era gran, ja era gran i ja era casada: "No t'he volgut parlar mai de política, perquè no hi ha cosa pitjor que la política, tan d'un "bando", com d'un altre han fet unes barbaritats tan grans, que per això no

t'he volgut mai parlar de res, perquè s'han fet unes injustícies tan grosses, tan d'una banda com d'una altra, oi?" Però en fi, el meu pare no me'n volia parlar d'això.

Era un tema que no...

No, era un tema que no... Era molt pacífic el meu pare i no va volguer parlar mai de política, no.

Escolta, i així en quant a la vida social i lúdica de la fàbrica, em deies que el 2 d'agost fèieu...

El 2 d'agost és el dia únic, el dia de la Mare de Déu dels Angels.

I què fèieu aquest dia?

Doncs aquell dia feien una misa...

Allà mateix a la fàbrica o fora?

No, no, fora, fora es feia.

Aquí a l'església del Centre?

Lo que jo recordo és la... perquè em recordo del 2 d'agost, un, el de quan vàrem anar a Montserrat, no, dos, dos, et mentia, un a Núria i altre a Montserrat, el primer a Núria i ens van venir a rebre com a romeria, eh?

Debíeu sortir molt aviat al matí, no?, perquè Núria...

Molt d'hora, molt d'hora.

Què anaven en autocars o...?

No, en tren, vàrem anar en tren. En tren, i del tren ja vam pujar al funicular i vem anar fins a Ribes, suposo jo fins a Ribes de Freser i allà hi ha el funicular. Era el dia 2 d'agost i em recordo que feia molt de fred, feia un fred que pelava.

I llavors allà veu anr com a romeria.

Com a romeria.

Perquè anava algú capellà.

Sí anava algun capellà amb nosaltres no me'n recordo quin capellà hi anava, però`que allà ens van rebre els capellans d'allà sí, tots, tots, i l'escolania i tots ens van rebre.

I què fèieu allà, fèieu la misa?

Van dir la misa, i després dinar i després una mica d'esbarjo... No deuríem tornar massa tard, perquè el camí és llarg, i vam tornar cap a Hospitalet però va ser una festa molt, molt maca, molt bonica!

Tot això sí que ho pagava tot el Vilumara.

Tot pagat pel senyor Vilumara, sí.

I a banda d'això hi havia alguna altra ocasió, recorda si s'havia organitzat alguna altra cosa més?

Sí, una excursió a Blanes, amb el tren, que encara en tinc jo algunes fotografies, veus?, i aquestes no te les he tret... Sí, una excursió a Blanes, que va ser molt maco, i va ser amb les sedes de Can Vilumara també.

Però què era, d'un cap de setmana o...?

No, d'un dia, d'un dia sol, però va ser molt maca.

Però en dia de feina no.

No, en festa, deuria de ser un diumenge.

Però organitzat per la fàbrica.

Em penso que sí, ho va organitzar la fàbrica perquè tot erem gent d'allà de la fàbrica, sí. Sí, sí, era de la fàbrica. És la única que recordo, i després la segona, el segon any de treballar-hi jo ja va ser la romeria, va ser com una romeria també a Montserrat, amb motiu també del dia de la Mare de Déu dels Angels, la patrona. I allà va venir el meu pare, suposo que el meu pare es pagaria ell el dinar, suposo jo, però que va passar el senyor Vilumara i va parlar amb el meu pare, i va parlar amb mi, inclús em recordo de les coses que va dir, diu: "Amb la bona companyia del seu pare". Sempre me'n recordo que m'ho va dir, i van donar un dinar exquisit, entrecot... d'això me'n recordo molt perquè a mi no m'agrada la carn, a mi no m'agrada gens la carn, jo vaig menjar una altra cosa, no sé què era però el meu pare s'ho va menjar molt a gust i es va menjar el d'ell i es va menjar el meu. D'això sí que me'n recordo, ho recordo molt, i va ser l'últim, eh?, perquè ja a partir de llavors... jo llavors ja tindria 16 anys, si no els havia fet estava a punt de fer-los, perquè és això, és el mes d'agost...

Escolta, i a banda de lo que eren coses organitzades per Les Sedes, amb les companyes i així per exemple, us trobàveu els dissabte o el diumenge per anar a fer un volt o així?

No, "bueno", allò que sempre tens una amigueta més que una altra... Jo tenia una amigueta, l'Eulàlia, que la seva iaia era molt coneguda de la meua àvia, eren molt amigues i amb la que he tingut més relació. Després hi treballava també una cosina meua, que erem veïnes a més a més, la Paquita, però no... Una que es deia Presentación també, que hi treballava, la Presentación estava també allà a les bitlles i havia estat allà al Parc de Can Boixeres, que ella vivia allà molt aprop, havíem anat alguna vegada, el diumenge, a dibuixar, que ens agradava dibuixar, sí.

Perquè clar, també vas estar poc temps, però per altra banda suposo que com totes us arribàveu a trobar per aquí pel barri 50 mil cops, us seguiu veient ara potser.

Sí, sí, mira, amb la Madalena... A la Madalena no la veig tant perquè jo és clar, abans estava allà al barri de Sant Josep i ara estic aquí i ella continua allà, però ens vèiem molt, sí, duiem els nens també al mateix col·legi, que el nen petit anava al mateix col·legi que el meu, el meu petit, sí, sí.

Molt bé. Escolti, i així en quant el que ha significat la fàbrica pels barris de Sant Josep, Centre, i en general per l'Hospitalet...

La fàbrica era un món, allò era un món, aquella gent era un món i no coneixien altra cosa. Pensa que en aquella època no hi havia televisió, no hi havia res, les noies anaven a ballar, jo no, jo no he sigut mai d'anar a ballar, però vui dir, que era tot un món allò. I aquesta fàbrica ja et dic jo que era una fàbrica especial, era diferent de les altres fàbriques. Tens l'Albert Germans, que també era una fàbrica pulideta, però ja era més petita, ja no tenia l'embergadura de Can Vilumara. Can Vilumara era una fàbrica molt maca, era tot un món, sí.

I tu has seguit anant a aquestes trobades que fan anuals o no?

Sí, fa qüestió de 3 o 4 anys que sí que hi vaig, l'any passat no vaig poguer-hi anar perquè em van avisar mira, la vigília, i clar, la vigília tampoc no és per poder-te avisar, t'han d'avisar com a mínim un parell de dies abans, 2 o 3 dies abans, i el senyor Vilumara es veu que ens va avisar molt tard i no vaig poder-hi anar.

Però Déu n'hi do, no?, després de tants anys que la fàbrica és tancada, seguir-se trobant cada any...

I la última vegada que hi vam anar, que va ser aquest any passat no, l'altre, el senyor Vilumara ens va ensenyar tot lo que és diguessim, les tripes de la fàbrica, la panxa de la fàbrica, abaix de tot que jo no hi havia estat mai, als soterranis, allà on es generava l'electricitat i tot el... Escolta, una cosa maca, eh? Una cosa fabulosa, una cosa que si tornessi'm a anar m'agradaria anar-hi inclús portaria les meves netes o portaria un fill meu...

Jo ho vaig veure també, és impressionant.

És impressionant, eh?, allò, és impressionant. Jo lo que no voldria és que s'acabés mai això, i que tingués una continuïtat, no sé, perquè hi hauràn "hereders", no?, del senyor Vilumara, hi hauràn hereus.

Ja, el problema és que aquesta fàbrica ja no és d'ell.

Ja no és d'ell no, ja ho sé que no és d'ell.

Llavors ja no...

Ai, que no es malmeti mai, perquè és un referent de història de Hospitalet, escolta'm, i és una llàstima, i quan veus que no hi ha massa predisposició per part de l'Ajuntament per aquestes coses, perquè escolta'm, quan a ells els hi convé ho malmeten i ja està, i és una llàstima molt gran.

Sí, sí. "Pues bueno", maría, moltíssimes gràcies, perquè ara el següent tema era el procés de tancament, però clar, tu com que vas sortir als 16 anys realment aquí ni de broma vas arribar-hi. Llavors "bueno", suposo que el que sabràs del tancament és el que sap la majoria de gent, no?

Saps qui et parlaria d'això del tancament? La Paulina, una amiga meva de col·legi que va estar en el tancament, la Paulina Manso.

Ara paro això i en tot cas en parlem. "Bueno", moltíssimes gràcies, t'ho agraeixo moltíssim totes les coses que ens has explicat.

A tu, mira, poquet t'he pogut explicar.

Home, Déu n'hi do. Moltes gràcies.

A tu, noia.